

DR. BALI LÓRÁNT*–HEGEDÚSNÉ BARANYAI NÓRA**

A HARKÁNYI FOLYAMAT, AVAGY A HORVÁT–MAGYAR HATÁRON ÁTNYÚLÓ TERVEZÉS HAJNALA

THE HARKÁNY PROCESS, OR THE DAWN OF THE CROATIAN– HUNGARIAN CROSS-BORDER PLANNING

ABSTRACT

After the regime change, the Yugoslav civil war significantly slowed the building of official relations of the Croatian-Hungarian border and local municipal. Only after the turn of the millennium was the possibility created for a common design for laying the foundations. On the 25th of August 2000 was the first meeting held, which was followed by later more. The main objective was the preparation for drawing down the resources of the Croatian-Hungarian Pilot Small Projects Fund. The first joint program proved to be successful. The Croatian-Hungarian cross-border cooperation development is highly influenced by the availability of financial resources. Correlating with the deepening of EU's relations Croatia and our country the amount of available financial tools have increased, offering many new opportunities for the convergence of border areas, as evidenced by the number and diversity of the winning projects. The Hungary-Croatia Pilot Phare Small Projects Fund was characterized by the economic cohesion of the weak border region, the exploration of further cooperation opportunities, and the development of proposals.

1. Horvátország részvétele az előcsatlakozási programokban

A horvát politikai és gazdasági elitben már a daytoni egyezmény megkötése után megfogalmazódott az EU csatlakozás igénye. Ivo Sanader szerint: Félre kell tenni az EU-szkepticizmust, a berlini fal leomlása, a kétpólusú világ megszűnése után Horvátországnak szükséges, akár függetlensége részleges feladásával is csatlakozni az Európai Unióhoz. A hasonló nagyságú országokban (Írország, Finnország, Portugália, Görögország) jelentős gazdasági fejlődést hozott az uniós csatlakozás.¹

Az EU valójában csak a maastrichti egyezmény érvénybe lépése után tudott hatékonyabban fellépni Délkelet-Európa biztonsága és integrálása érdekében, csak az erős demokráciákat volt hajlandó támogatni az unióba vezető úton. Ezt az elvet felismerve cselekedtek a 2000-től napjainkig hivatalban lévő horvát kormányok. Az alkotmány módosításával egy „félelnöki” rendszert hoztak létre, a parlament szerepének erősítésével. Új alapokra helyezték szomszédságpolitikájukat a volt jugoszláv tagállamokkal, ennek jelentős ösztönzője volt az, hogy az integráció előfeltétele lett a volt háborús felek békés együttműködésre való törekvése. Minden probléma és külpolitikai eszmefuttatás ellenére az EU számára fontossá vált a horvát csatlakozás. Úgy tűnik, hogy a mindenkori horvát vezetés ezt felismerve az Unió érdekeinek és kívánalmainak megfelelő, vagy legalább ahhoz közelítő politikát igyekszik kialakítani.

* PhD, egyetemi tanársegéd, Pannon Egyetem Georgikon Kar Vállalatökonómiai és Vidékfejlesztési Tanszék, Keszthely.

** PhD, adjunktus Pannon Egyetem Georgikon Kar Gazdaságmódszertani Tanszék.

Horvátország felvétele az Európai Unióba fontos stratégiai cél, mert jelentős biztosítékot nyújt a Nyugat-Balkán középtávú stabilizációja szempontjából. A jövőbeni EU tag Horvátország, mint „geopolitikai stabilizátor” fog hatni a térségre. Szerbia politikailag részleges instabilitást mutat, a területi revízióban és az agresszív szomszédságpolitikában érdekelt nacionalista erők többször is résztvevői a demokratikus úton hatalomra jutott szerb kormányoknak. Az ország nehezen tud szembenézni azzal, hogy folyamatos területveszteségek érik, emiatt jelentős állami és társadalmi deficit érezhető. Bosznia-Hercegovina belső egysége és határainak állandósága instabil, jelenleg a főmegbízott intézménye biztosítja csak az állam működését. E folyamatok jelentősen terhelik a politikai földrajzi értelemben egységes országnak nehezen tekinthető Bosznia-Hercegovinában zajló belpolitikai és nemzetiség politikai eseményeket. Így mindenképpen fontos egy uniós tag jelenléte a szomszédságban, amely erősítheti a Balkán-félsziget stabilitását. Romániával, Bulgáriával, Magyarországgal együtt a demokratikus államok „satujába” szoríthatja Bosznia és Hercegovinát, és ösztönzi Szerbia uniós közeledési szándékának az erősödését.

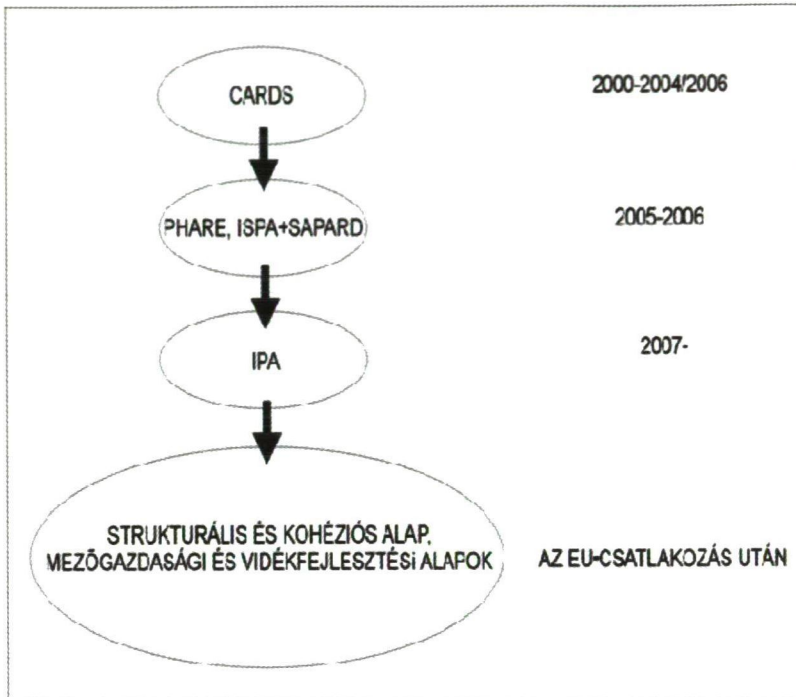
A Nyugat-Balkán stabilitásának megőrzése és helyreállítása érdekében indította el az Európai Bizottság 2000 decemberében a CARDS programot, amellyel nyilvánvalóan demonstrálta, hogy pénzeszközöket sem sajnálva érdeke a térség biztonságának, békéjének megőrzése. Ennek célja az, hogy a nyugat-balkáni országoknak segítséget nyújtson a regionális problémáik megoldásában és a gazdasági és politikai rendszerük megreformálásában. Az intézkedés szándéka, hogy elősegítse a régió államai közötti társadalmi-gazdasági együttműködések újbóli kialakítását, elmélyítést. E célkitűzést a Stabilizációs és Társulási Folyamat fektette le.

A SAP gyakorlatilag egy stratégia, amelyben az EU együttműködik a térség államaival, hogy a megszabott feltételeket teljesítésével megnyissa számukra a lehetőség a csatlakozásra. Ennek keretében Stabilizációs és Társulási Szerződéseket kötött a nyugat-balkáni régió államaival, amelyek a politikai együttműködést teremtik meg az EU és az érintett államok között. Ennek operatív leképeződéseként jött létre a CARDS, amely lehetőséget nyújt arra, hogy támogassa ezeket az országokat céljaik elérésében. 2000. március 29-én Brüsszelben tartott „donor” konferencián a térség számára 1,8 milliárd euró támogatást ítélték oda.²

Mielőtt Horvátország belépett volna a csatlakozásra várók csoportjába, csak a CARDS állt a rendelkezésre. A teljes hozzáférési jogosultságot 2002. március 27-én kapta meg, miután megszületett a keretegyezmény a programban való részvételről. A 2002–2004 közötti időszakban összesen 260 millió euró került felhasználásra. Miután 2004 júniusában belépett a csatlakozásra várók csoportjába, az Európai Bizottság döntése alapján még az év október 6-ától három előcsatlakozási alap használatára kapott jogosultságot: PHARE, ISPA, SAPARD (1. ábra.). A fejlesztési összegek felhasználásának azonban elengedhetetlen feltétele volt a stratégiai tervezés. A horvát kormány az elvárásoknak megfelelően el is készítette a csatlakozási tárgyalások megkezdéséig szükséges operatív lépések pénzügyi tervét, és megkezdte a rendelkezésére bocsátott előcsatlakozási alapok felhasználását. A 2005-ös évben a PHARE révén csaknem 80 millió, az ISPA segítségével pedig 25 millió euró támogatás került kifizetésre. A 2006-os év folyamán az előcsatlakozást segítő források tovább bővültek, a PHARE-ből 25 millió, a ISPA-ból 35 millió a ténylegesen megnyíló SAPARD-ból pedig 25 millió euró került felhasználásra.³

A 2005–2006-os időszakban a következő pénzeszközöket hívta le Horvátország: PHARE 160 millió euró, ISPA 60 millió euró, SAPARD 25 millió euró. A 2007–2013-as költségvetési időszakban pedig összesen 920 millió euró IPA forrás áll az ország rendelkezésére valamennyi határszakaszra illetően, amelyek elsősorban a regionális különbségek mérséklésére, határon átnyúló együttműködésre, humánforrás és turizmus fejlesztésre, valamint a rurális területek felzárkóztatására fordítottak, illetve fordíthatók.⁴

1. ábra. A Horvátország számára elérhető EU-források
 Figure 1. The availability of EU funds for Croatia

Forrás: Novota S.–Vlašić I.–Velinova R.–Geratilev K.–Borissova O. (2009): Europski fondovi za hrvatske projekte. Priručnik o financiskoj suradnji i programima koji u Hrvatskoj podupire Europska unija. Središnji državni ured za razvoju strategiju i kordinaciju fondova Europske unije. Zagreb. 217 old.

2. A közös tervezés kezdetei

A 2000 januári horvát választások eredménye kedvezően hatottak déli szomszédunk megítélésére az Európai Unióban. A csatlakozási tárgyalások megkezdését megelőző átvilágítás hosszú volta miatt, csak 2005-ben kezdhették meg az integrációs folyamatot. Ennek ellenére már 2003-ban hozzáférhetővé váltak bizonyos források a határon átnyúló kapcsolatok elmélyítésére a „Magyarország-Horvátország Kísérleti Kisprojekt Alap 2003” keretében. Ahhoz, hogy ebből az alapból minél több sikeres pályázat valósuljon meg, szükség volt a magyar és a horvát önkormányzatok rendszeres találkozóira, megbeszéléseire, a közös tervezésre. Ez a „harkányi folyamat” néven került be a szakmai köztudatba.

Az első találkozóra Harkányban került sor 2000. augusztus 25-én Eszék-Baranya, Baranya, Verőce-Podravska, Somogy, Kapronca-Körös, Zala és Muraköz megyék vezetőinek részvételével. A felek tájékoztak az eddigi kétoldalú határ menti együttműködésekről, azok tapasztalatairól és arra a megállapításra jutottak, hogy azokat a barátság, a fejlődésre való igény jellemzi. A találkozón megjelent a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának és a Horvát Köztársaság EU Integrációs Minisztériumának egy-egy képviselője is, akik beszámoltak a horvát-magyar államközi kapcsolatok helyzetéről. A résztvevők úgy vélték, hogy a kapcsolatokban érdekelt határ menti megyék jól haladnak az EU csatlakozásra való felkészülésben. A pozitív változások következtében egyre nagyobb lett az igény a Duna-Dráva-Száva Euroregionális Együttműködés tapasztalataira építve, azok továbbfejlesztése

mellett a horvát–magyar határ menti megyék együttes erőfeszítéseit növelni a lehetőségek minél sikeresebb kiaknázása érdekében. Az alábbi területeken tartották a legfontosabbnak a közös fejlesztési programok kidolgozását:⁵

- regionális tervezés,
- a határ menti műszaki infrastruktúra fejlesztése,
- gazdaságfejlesztés, különös tekintettel a turizmusra és a technológiai, kutatási fejlesztésre,
- humán erőforrás-fejlesztés,
- környezet- és természetvédelem.

A kidolgozandó projektek megvalósítása érdekében az érintettek kezdeményezték a kormányoknál és az Európai Unió Bizottságánál egy komplex együttműködési program (Cross-Border Cooperation) minél előbbi megnyitását. A találkozó legfontosabb célja gyakorlatilag megvalósult, elkezdődött egy, az önkormányzatok által generált, és az igényeikhez igazodó stratégiai tervezés. Megállapodást kötöttek, hogy negyedévente találkoznak, és egyeztetéseket folytatnak. A közös programok kialakítását segítő egymás rendelkezésére bocsátották saját regionális fejlesztési dokumentumaikat, és javaslatok születettek a programok koordinációjával kapcsolatos tevékenységekről is. Létrehoztak egy CBC program előkészítő munkacsoportot, amelyben a szervezés oroszánrészét a Baranya Megyei Önkormányzat vállalta fel.

A következő találkozóra Zágrábban került sor 2001. augusztus 3-án. Horvát részről az Európai Integrációs Minisztérium államtitkára és egy munkatársa, magyar részről pedig a Miniszterelnöki Hivatal Segélykoordinációs Titkárságának fősztályvezetője és osztályvezetője, a Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség, a Váti Kht. Nyugat-Dunántúli Zalaegerszegi Regionális Irodájának vezetője, valamint a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség ügyvezető igazgatója és projektmenedzsere jelent meg.

Az elsődlegesen megvitatandó kérdések között szerepelt a CARDS, az EU nyugat-balkáni segélyprogramja. Jelentős finanszírozási problémaként merült fel, hogy az Unió nem kívánta, hogy a CARDS országok CBC projekteket működtessenek. A horvátok Brüsszelnek jelezték, hogy ők fontos szerepet tulajdonítanak annak, hogy a CBC keretében együttműködhessenek Szlovéniával és Magyarországgal. Meg kell említenem, hogy a CARDS program keretében is már voltak a határszakaszok integrált fejlesztésére fordítható összegek. A 2002–2004-es időszakra 170 millió euró állt rendelkezésre, ebből hozzávetőlegesen 1,7 millió euró volt a határ menti együttműködésre, mint rész célra fordítható összeg. Az üzleti infrastruktúra (műszaki tervek, megvalósíthatósági tanulmányok készítése), emberi erőforrások (munkavállalói, vállalkozó készségek fejlesztése), civil társadalom, és a kormányzati hatáskörön kívül működő szervek támogatására lehetett felhasználni.

A közös tervezés következő fontos állomása 2001. szeptember 1-jén Sellye volt. Az összejövetelt vezető Baranya Megyei Közgyűlés elnöke a pénzügyi gondokra hívta fel a figyelmet, azonban ettől függetlenül az együttműködő felek konkrét projektekkal töltötték meg az együttműködési dokumentumokat.

Clive Rumbold, az Európai Bizottság budapesti delegációjának tagja részletes tájékoztatást adott az INTERREG programmal kapcsolatos legújabb szabályozásokról. Az eredeti „1998-as szabályozás értelmében a határon átívelő együttműködés finanszírozása csak az EU-val határos országok és a tagjelölt államok közötti határookra vonatkozott. Az INTERREG programot már kiterjesztették a tagjelöltekre és a szomszédokra...is”.⁶ Az EU és a Magyar Kormány is sürgette a tervezés felgyorsítását és a regionális fejlesztési intézményekkel való kapcsolattartás elmélyítését. A Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség 2001. október 31-ére elkészítette a közös programozási dokumentumot, amely a következő prioritásokat tartalmazta:

- gazdasági együttműködés,
- munkaerőpiaci együttműködés,
- felsőoktatási együttműködés,
- természet- és környezetvédelem.

A programozási dokumentum elkészülte előtt a sellyei összejevetelen is már több projektjavaslat született. Az alábbiakban a javaslattevő szervezetek szerint csoportosítva mutatom be az elképzeléseket:⁷

Javaslattevő: Kapronca-Körös megye

- közúti határátkelő létesítése Botovo és Gyékényes között,
- Legrad–Órtilos és a Ferdinandovac–Vízvár határátkelő technikai megvalósítása,
- ipari vásárokon való kölcsönös megjelenés,
- a Dráva hajózhatóvá tétele a Ždalica torkolatig,
- regionális légikikötők és a DDSZE vasútvonalainak fejlesztése,
- víz- és a természetvédelem, geotermális és alternatív energiaforrások használata,
- levegővédelmi informatikai rendszer felállítása.

Javaslattevő: Kopácsi Rét Nemzeti Park

- tudományos kutatóépület létesítése a Kopácsi Rét Nemzeti Parkban,
- GIS figyelőrendszer kiépítése,
- Habsburg Izabella képeinek kiállítása,
- Kopácsi-rét monográfia összeállítása.

Javaslattevő: Mohács Városi Önkormányzat

- logisztikai központ és kikötőfejlesztés,
- vámszabad terület létrehozása,
- regionális kerékpárutak fejlesztése,
- jachtkikötő,
- turisztikai termékek koordinált fejlesztése.

Javaslattevő: Polgármesteri Hivatal, Vajszló

- híd építése Zalátánál,
- termelési és feldolgozó rendszerek kialakítása,
- falusi turizmus fejlesztése.

Javaslattevő: Kutatás, felsőoktatás munkacsoport

- a jövőbeli közös kutatásokat segítő adatbázisok létrehozása,
- kisebbségi és környezetvédelmi kutatások,
- nyelvi képzés a tanárok és a gazdasági szakemberek számára,
- oktatók, hallgatók, kutatók cseréje,
- posztgraduális képzés a horvát és a magyar gazdasági szakemberek számára,
- határ menti fejlesztési szimpózium elindítása,
- a rendszeres kommunikációs kapcsolatok kialakítása.

Javaslattevő: Természet- és környezetvédelem munkacsoport

- a természetvédelmi kezelési tervek és a gyakorlati kezdeményezések összehangolása,
- hatósági, szakhatósági munkák egyeztetése,
- közös kiadványok, kiállítások,

- közös programok kidolgozása az őshonos és veszélyeztetett fajok megőrzésére,
- oktatási programok és turisztikai programok létrehozása,
- térinformatikai programok fejlesztése a közös adatbázisok kezelésére.

Javaslattevő: horvát–magyar határ menti megyék vezetőinek találkozója, infrastruktúra területén generált javaslatok:

- határátkelők korszerűsítése,
- közúthálózat fejlesztés (Szigetvár–Révfülöp–Sopje, a 67-es út meghosszabbítása),
- az Vinkovci–Eszék–Pécs vasútvonal korszerűsítése,
- a légi és a vízi közlekedés feltételeinek javítása,
- gyógyturizmus fejlesztése (Harkány, Bizovac)
- borturizmus (fehér- és vörösbortú kialakítása a Báni-hegyek bevonásával),
- öko- és etnoturizmus,
- közös ipari park kialakítása (Belišće–Beremend–Beli Manastir térségében).

3. Konklúziók

A javaslatlétételekből jól látszik, hogy az önkormányzatoknál jelentős igény jelentkezett a Horvátországba irányuló kapcsolatok fejlesztésére. A legtöbb elképzelés a közlekedési hálózat minőségi és mennyiségi fejlesztésével kapcsolatban fogalmazódott meg. Ezek azonban elvonatkoztatathatóak a határ menti és a határon átnyúló kapcsolatok kizárólagos problémáitól, a többségük egy-egy határ menti önkormányzat elképzelésén alapul. Nagy valószínűséggel a forráshiánnyal magyarázható, hogy ezekből a programokból kívánták a szükséges beruházásokat megvalósítani. Ha megfigyeljük a találkozók időpontjainak ütemezését, akkor jól láthatjuk, hogy 2002-re az első kisprojekt alap adta források hozzáférhetővé válása időpontjára már megszülettek a konkrét elképzelések.

A projektervekből csak kizárólag azok valósultak meg, amelyek a legkevesebb kooperációt, vagy csak a szomszédos fél passzív, esetleg adminisztratív részvételét igényelték. Ezek közül is elenyésző volt a határ menti területeket érintőek aránya, néhány határon átnyúló kooperációt kimerítő elképzelés valósult meg. Ezek többnyire a humánerőforrás, a környezetvédelem és az oktatás területén hasznosultak.

JEGYZETEK

1. Sanader, Ivo (2000): *Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990-2000*. Golden Marketing. Zagreb. 284. old.
2. Kerim, Srđan (2007): *Balkan, Europa i UN. Mostovi prema budućnosti*. Prometej. Zagreb. 271. old.
3. Balaković, Andreja (2005): *Hrvatska u pretprijetnim programima Europske unije*. In: Vukadinović, Radovan (szerk.) *Međunarodne studije*. 2005/5. szám. 33–47. old.
4. Novota S.–Vlašić I.–Velinova R.–Geratilev K.–Borissova O. (2009): *Europski fondovi za hrvatske projekte. Priručnik o financiskoj suradnji i programima koji u Hrvatskoj podupire Europska unija*. Središnji državni ured za razvoj strategiju i koordinaciju fondova Europske unije. Zagreb. 217 old.
5. Pörös Béla (2000): „Határok nélkül”. A horvát–magyar határmenti együttműködés fejlesztésének lehetőségei az európai integrációs felkészülés tükrében. (munkaanyag a Baranya Megyei Közgyűlés számára) 4. old.
6. Kedves Tibor (2001): *A harkányi folyamat*. Horvátországi Magyarország 2001/ 8–9. szám. 25. old.
7. Kedves Tibor (2001): *A harkányi folyamat*. Horvátországi Magyarország 2001/ 8–9. szám. 26–29. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balaković, Andreja (2005): Hrvatska u pretpristupnim programima Europske unije. In. Vukadinović, Radovan (szerk.) Međunarodne studije. 2005/5. szám. 33–47.old.
- Kerim, Srđan (2007): Balkan, Europa i UN. Mostovi prema budućnosti. Prometej. Zagreb. 271. old.
- Kedves Tibor (2001): A harkányi folyamat. Horvátországi Magyarország 2001/ 8–9. szám. 22–29. old.
- Novota S.–Vlašić I.–Velinova R.–Geratilev K.–Borissova O. (2009): Europski fondovi za hrvatske projekte. Priručnik o financiskoj suradnji i programima koji u Hrvatskoj podupire Europska unija. Središnji državni ured za razvoj strategiju i kordinaciju fondova Europske unije. Zagreb. 217 old.
- Pörös Béla (2000): „Határok nélkül”. A horvát–magyar határmenti együttműködés fejlesztésének lehetőségei az európai integrációs felkészülés tükrében. (munkaanyag a Baranya Megyei Közgyűlés számára) 4. old.
- Sanader, Ivo (2000): Hrvatska u međunarodnim odnosima 1990–2000. Golden Marketing. Zagreb. 284. old.